

УДК 336.774

*Г. В. Рижкова, аспірантка Національного університету
Державної податкової служби України*

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні напрями використання банківських кредитів з метою підвищення енергоефективності виробництва. Проаналізовано стан кредитування ЄБРР та іншими міжнародними організаціями енергоефективних проєктів. Визначено позитивний вплив банківського кредитування на підвищення енергоефективності в процесі функціонування підприємств.

Ключові слова: банківські кредити, кредитування, енергоефективність, енергозбереження, міжнародні кредитні організації.

Постановка проблеми. Впровадження енергозберігаючих технологій має стати домінуючим правилом, якого повинні дотримуватися усі ланки економічної діяльності, а саме уряд, суспільство, міжнародні організації, комерційні та інвестиційні установи, підприємства. Підприємства в цілому мають нести відповідальність щодо забезпечення захищеності природних ресурсів для майбутніх поколінь. Відповідно кредитні організації, які надають необхідний капітал для підприємств, є відповідальними за забезпечення цільового використання кредитних ресурсів. Уряд повинен приймати нормативні акти та постанови у сфері кредитування на підставі концепцій щодо сталого розвитку на основі підвищення енергоефективності підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Виходячи з актуальності досліджуваної проблематики, питанням енергоефективності приділяють увагу як окремі інститути, так і вчені-економісти. Інститут загальної енергетики НАН України досліджує потенціал енергозбереження країни [1], перспективи реалізації державної політики енергоефективності вивчають В. Гесць, Ю. Яценко, В. Григоровська, В. Лір [2, с. 19], сферу енергетичної безпеки розглядає В. Микитенко [3], А. Рябчин [4, с. 22] визначив напрями енергоефективного розвитку окремих країн. Незважаючи на велику кількість досліджень питань енергоефективності, незначна увага приділяється саме банківському кредитуванню цієї сфери.

Постановка завдання. Основним завданням статті є розгляд сучасного стану процесу кредитування міжнародними кредитними організаціями проєктів підвищення енергоефективності підприємств.

Виклад основного матеріалу. Стан екологічної системи залежить від ефективності її фінансового забезпечення. Оскільки суспільство нама-

гається в процесі свого розвитку розширити свою економічну діяльність, це неможливо досягти без підвищення енергоефективності підприємств України. Незважаючи на спроби міжнародних організацій стимулювати запровадження енергозберігаючих технологій партнерами, залишається лише незначна кількість комерційних банків, завдяки посередництву яких здійснюється фінансування енергозбереження. Це призводить до безповоротних втрат цінних природних ресурсів, які включають сільськогосподарські ґрунти, водні та інші екосистеми, одвічні ліси тощо. Ці втрати зумовлюють значні економічні затрати. Інколи втрати є незначними у кожному окремому випадку, але разом вони суттєво впливають на довкілля та економічний стан країни.

Україна володіє великим потенціалом енергозбереження. За урядовими оцінками, енергоспоживання країни може бути скорочено приблизно удвічі за рахунок впровадження енергетично ефективних технологій в промисловості і комунальному секторі. Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) вважає, що підвищення енергетичної ефективності є основним інструментом забезпечення енергетичної безпеки країни [5].

Рівень споживання енергоносіїв в Україні практично втричі більший, ніж у країнах ЄС, тобто для виробництва одного й того ж продукту українські компанії споживають втричі більше енергії, ніж звичайні європейські компанії. Отже, потенціал для розвитку ефективного використання енергії в українських підприємствах є дуже великим.

Основна мета співпраці України з міжнародними організаціями в процесі залучення коштів з метою енергозбереження – це зниження витрат на електроенергію та природний газ, що одразу позитивно відобразиться на доходах підприємств. При цьому зростає їх конкурентоспроможність, особливо при зростанні цін на енергоносії. Продуктивність виробництва гальмується

неефективними виробничими процесами, що пов'язано зі способом використання енергії. Удосконалення останнього автоматично покращує продуктивність та підвищує доходи підприємств, залежність від цін на енергоносії, а, відповідно, й ризики підприємств, стають меншими.

Спектр та обсяги типових кредитів необмежені залежно від сфери промисловості. Основна їх мета – скорочення витрат на енергоресурси (таблиця 1). Найбільше кредитних ресурсів з метою енергозбереження залучені Україною з Європейського банку реконструкції та розвитку

(ЄБРР). За період з 2006 до 2009 років ЄБРР надав кредити для енергетичних проектів в розмірі близько 4870 млн євро в 29 країнах Центральної та Східної Європи, в тому числі і в Україну, в яких він здійснює свою діяльність. Ці проекти здійснювалися або продовжують реалізовуватися безпосередньо в енергетичному секторі, секторі природних ресурсів та в інших секторах, таких як підвищення енергоефективності у промисловості або центральне теплопостачання [6, с. 2].

Таблиця 1

Промислові кредити у проекти з підвищення ефективності використання енергії*

Модернізація обладнання	Встановлення енергозберігаючих систем
Заміна старих газових котлів на конденсаційні котли	Реконструкція систем розподілу пари
Модернізація котлів	Утилізація тепла, що відходить від технологічних процесів
Перехід з електричного опалювання на місцеве опалювання з безпосереднім спалюванням палива	Установка охолоджувачів абсорбції, нових охолоджувачів
Локальне комбіноване виробництво теплової та електричної енергії	Модернізація систем енергетичного менеджменту або систем менеджменту будівель
Поліпшення технологічного процесу, включаючи впровадження сучасної системи управління	Установка регульованих приводів на певні електродвигуни
Модернізація систем стислого повітря	Модернізація систем розподілу та постачання енергії

* Складено автором на основі [6].

Проекти щодо забезпечення енергоефективності є одним з пріоритетних напрямів кредитної співпраці Європейського банку реконструкції і розвитку з Україною. За період 2006–2009 рр. ЄБРР підписав більше 30 проектів в цій сфері на загальну суму близько 730 млн євро. Для порівняння: у Польщі Європейський банк реконструкції і розвитку профінансував проектів у сфері

енергоефективності і поновлюваної енергетики всього на суму близько 270 млн євро.

Кредитування у сфері енергоефективності та відновлювальних джерел енергії зросло (табл. 2, рис. 1), хоча і не так стрімко, як кредитування енергоефективних проектів (ЕП), пов'язаних з викопними видами палива.

Таблиця 2

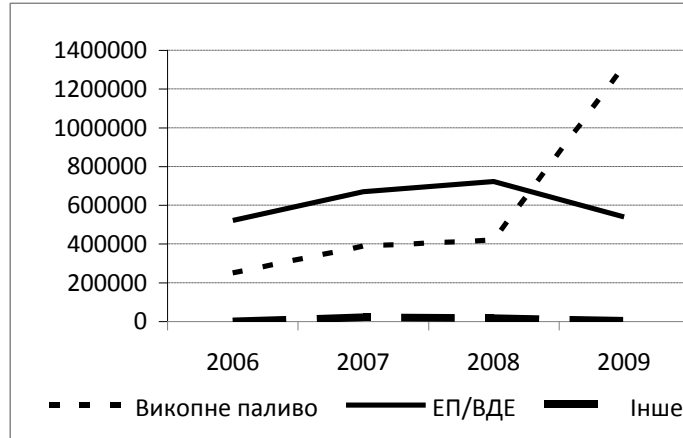
Кредитування ЄБРР енергетичного сектора проектів у галузі викопних видів палива у 2006–2009 роках, тис. євро [7]

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	Всього
Викопне паливо	251 448	388 933	419 873	1 318 652	2 378 906
ЕП/ВДЕ*	521 365	668 916	721 962	538 692	2 450 935
Інше	0	21 469	16 186	2 500	40 155

* ЕП/ВДЕ – змішана категорія енергоефективності та відновлюваних джерел енергії, де лінії кредитування ЄБРР були розроблені як для обох категорій, однак ЄБРР не розголошує фактичні обсяги кредитування за обома категоріями, наданого фінансовими посередниками.

У той же час врахування їх як проектів у галузі викопних видів палива показує відносно стабільний рівень кредитування в галузі енергоефективності та відновлювальних джерел енергії (табл. 3, рис. 2).

Загальна динаміка стану кредитування ЄБРР енергетичного сектора в 2006–2009 роках проектів у галузі викопних видів палива представлена на рис. 1.

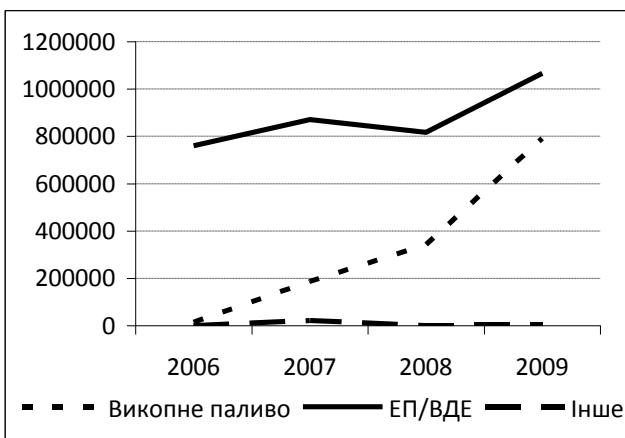
Рис. 1. Динаміка стану кредитування ЄБРР енергетичного сектора у 2006–2009 роках проектів у галузі викопних видів палива, тис. євро (побудовано автором)

Таблиця 3

Кредитування ЄБРР енергоефективних проектів, пов’язаних із викопними видами палива, як проектів у сфері енергоефективності у 2006–2009 роках, тис. євро [7]

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	Всього
Викопне паливо	12 900	186 865	341 367	790 973	1 332 105
ЕП/ВДЕ	759 913	870 984	816 634	1 066 391	3 513 922
Інше	0	21 469	0	2 500	23 969

Графічно стан кредитування ЄБРР енергоефективних проектів, пов’язаних із викопними видами палива, як проектів у сфері енергоефективності в 2006–2009 роках, зображено на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка кредитування ЄБРР енергоефективних проектів, пов’язаних із викопними видами палива, як проектів у сфері енергоефективності в 2006–2009 рр., тис. євро (побудовано автором)

Аналіз даних таблиць 4, 5 свідчить, що спостерігається відносно низька частка поновлюваних джерел енергії. До категорії “інше” в таблицях та рисунках включено проекти, які важко чітко віднести до певної категорії, наприклад, кредитні лінії для поновлюваних джерел енергії та енергоефективності, або кредити для нафтогазових проектів. Крім того, можна виділити кредитні лінії ЄБРР – це кредитні пакети, підготовлені для фінансових посередників (комерційних банків), що працюють в регіоні, які потім надають підприємствам і проектам у різних галузях економіки різноманітні кредити за рахунок коштів ЄБРР.

Відповідно, з наведених таблиць та рисунків можна зробити висновок, що кредитування ЄБРР проектів, пов’язаних із викопними видами палива (вугілля, нафта і газ), різко зросло, а в період з 2008 по 2009 роки зросло більше ніж втричі за рахунок:

- узгодження кредитування ЄБРР проектів в галузі енергоефективності;
- зростання кредитування відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Однак рівень кредитування енергозбереження все ще залишається на низькому рівні.

У 2006 році ЄБРР розпочав реалізацію Ініціативи у сфері стійкої енергетики (ІСЕ) і почав вести облік проектів у галузі ефективного використання енергії та поновлюваних джерел енергії за межами секторів традиційної енергетики і природних ресурсів, таким чином забезпечивши більш повний аналіз кредитування стійкої енергетики банком. Відносно значна частина ІСЕ ЄБРР складається з енергоефективних елементів проектів, які так чи інакше підтримують використання викопних видів палива, як, наприклад, реабілітація та модернізація теплових електростанцій [6].

Таблиця 4

Кредитування ЄБРР енергоефективних проектів, пов'язаних із викопними видами палива, як проектів у галузі викопних видів палива в 2006–2009 роках*

Вид палива	2006 р., тис. євро	2007 р.		2008 р.		2009 р.		Всього, тис. євро
		тис. євро	у % до попереднього року	тис. євро	у % до попереднього року	тис. євро	у % до попереднього року	
Вугілля	82 024	41 612	50,71	103 686	249,17	189 058	182,34	416 380
Разом нафта, газ	169 424	347 321	205,01	316 187	91,03	1 129 594	357,25	1 962 526
ЕП та ЕП/ВДЕ	446 814	634 915	142,09	637 013	100,33	413 987	64,99	2 132 729
ВДЕ	0	34 001	–	84 949	249,84	124 705	146,79	318 206
Інше	0	21 469	–	16 186	75,39	2 500	15,44	40 155

*Розраховано автором на основі [7].

Таблиця 5

Кредитування ЄБРР енергетичного сектора (енергоефективних проектів) у 2006–2009 роках*

Вид палива	2006 р., тис. євро	2007 р.		2008 р.		2009 р.		Всього, тис. євро
		тис. євро	у % до попереднього року	тис. євро	у % до попереднього року	тис. євро	у % до попереднього року	
Вугілля	0	20 806	–	87 500	420,55	14 287	16,33	122 593
Разом нафта, газ	12 900	166 059	1 287,27	253 867	152,88	776 686	305,94	1 209 512
ЕП та ЕП/ВДЕ	685 362	836 983	122,12	747 891	89,35	941 686	125,91	3 211 922
ВДЕ	0	34 001	–	68 743	202,18	124 705	181,41	302 000
Інше	0	21 469	–	0	–	2 500	–	23 969

*Розраховано автором на основі [7].

Екологічні проекти в нашій країні кредитує Всесвітній банк, що є однією з установ-виконавців Глобального екологічного фонду. Найбільш активно в даному напрямі працюють Міжнародна фінансова корпорація і Міжнародний банк реконструкції і розвитку, що входять до групи Всесвітнього банку (ВБ). Згідно з даними його українського офісу цими двома організаціями зараз фінансуються проекти на загальну суму понад 700 млн дол. ВБ також готує новий проект, що передбачає кредитування програм енергозбереження на промислових і муніципальних підприємствах через Укрексімбанк у розмірі 300 млн дол. [8].

Відносно фінансування проектів щодо енергозберігання існує ряд галузевих обмежень. Банки не кредитують підприємства, що виробляють тютюнову продукцію, алкоголь і зброю. Промислові підприємства повинні пройти екологічний аудит. Аналогічні вимоги до позичальників висуває і МФК. Мінімальна сума позики – 5 млн дол, максимальна обмежена лише можливостями компанії. МФК, як і ЄБРР, не фінансує самостійно весь проект. Власний внесок для приватних підприємств повинен скласти не менше 30 % його вартості, МФК готова профінансувати

не більше 50 %, ще 20 % мають бути залучені з інших джерел. Для проектів, що починаються з нуля, сума внеску МФК зменшується до 35 %, якщо загальна вартість проекту не перевищує 50 млн дол, і до 25 % – якщо вона виявляється вищою [9].

Висновки. Оцінка обсягів та динаміки кредитування ЄБРР заходів з енергозбереження та енергоефективності в Україні дозволяє зробити наступні висновки:

- на сьогодні триває процес розробки заходів щодо заохочення енергозбереження;
- використовуються додаткові фінансові стимули для заохочення реалізації політики енергозбереження шляхом підвищення економічної привабливості відповідних інвестицій та закупівель, або зниження експлуатаційних витрат;
- застосовуються комплексні програми, які поєднують інтереси державних установ, населення та підприємницьких структур, і виконують функцію розподілу доходів з урахуванням рівня ефективності використання енергоресурсів.

Отже, кредитування з метою підвищення енергоефективності підприємств стає вигідним з економічної точки зору. Суспільство виявляє

все більше занепокоєння станом впровадження енергозберігаючих технологій, а частина провідних або новостворених підприємств вже активізують зусилля в напрямі сталого та відповідального управління станом довкілля в процесі діяльності. Вони визнають, що такий підхід є

основою міцного та зростаючого ведення бізнесу. Разом з тим, з огляду на нестачу власних ресурсів, ключову роль у фінансуванні програм і заходів щодо підвищення енергоефективності відіграють міжнародні фінансові організації, зокрема ЄБРР.

Список літератури

1. Офіційна Інтернет-сторінка Інституту загальної енергетики НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ienergy.kiev.ua/index.php?option>.
2. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку: Національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2008 році / С. Ф. Єрмілов, В. М. Геєць, Ю. П. Яценко, В. В. Григоровський, В. Е. Лір та ін. – К., НАЕР. 2009. – 93 с.
3. Микитенко В. Енергоефективність національної економіки: соціально-економічні аспекти / В. Микитенко // Вісник НАН України. – 2006. – № 10. – С. 17–26.
4. Рябчин А. М. Напрями енергоефективного розвитку країн в системі сталого розвитку світового господарства / А. М. Рябчин // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2010. – С. 304–307.
5. About the IEA [Електронний ресурс] / The International Energy Agency (IEA). – Режим доступу: <http://www.iea.org/about/index.asp>.
6. Energy Industry Analysis 2009 / Energibranchen. – Erhvervs og Byggestyrelsen. – November, 2010. – 15 p.
7. Annual Report. Financial sector [Електронний ресурс] / European Bank for Reconstruction and Development. – Режим доступу : <http://www.ebrd.com/pages/research/publications/flagships/annual.shtml>.
8. Continual monitoring of buildings' performance Display [Електронний ресурс] / Campaign Website, accessed in February, 2011. – Режим доступу : <http://www.display-campaign.org/example830>.
9. Глобальний екологічний фонд планує виділити Україні 27 млн дол: Новини Уряду [Електронний ресурс] / Прес-служба Мінприроди. – Урядовий портал. – 24.03.2011. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244155232&cat_id=244276429.

Summary

The main use of bank loans to improve the efficiency of production was considered in the article. The state of lending to the EBRD and other international organizations in the energy-efficiency projects was analyzed. Positive influences on bank lending to improve energy efficiency in the functioning of enterprises were defined.

Отримано 26.07.2011

УДК 336.564

В. Н. Гланц, аспірант кафедри фінансів ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”

СУТНІСТЬ ТА ЕЛЕМЕНТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті досліджено сутність податкового регулювання, обґрунтована його роль і місце в державному регулюванні економіки, а також розкриті основні завдання, критерії, методи і види податкового регулювання в сучасних умовах.

Ключові слова: державне регулювання економіки, податки, податкова система, податкове регулювання, функції податків, податкове стимулювання.

Постановка проблеми. Податкове регулювання здійснюється у всіх країнах з ринковою економікою. Це необхідна умова зміцнення та розвитку їх податкових систем, яка відбувається постійно шляхом подолання суперечностей між державою та платниками податків – фізичними та юридичними особами. Кінцеві цілі держави і господарюючих суб'єктів (підприємств) збігаються. Це зростання економіки, підвищення її ефективності для досягнення кращої якості

життя людей і підвищення їх добробуту. Однак акумуляція коштів для досягнення цієї мети на різних рівнях виявляє не збіг, а часом і діаметрально різну спрямованість інтересів суб'єктів податкових відносин. З одного боку, держава прагне до збільшення коштів для здійснення своїх функцій, з іншого боку, податкове навантаження на господарюючих суб'єктів не може стати настільки високим, щоб спричинити зниження їх економічного зростання. У цих умовах при вдосконаленні податкової системи стає можливою активізація податкового регулювання

© В. Н. Гланц, 2011